

Serafínské dílo lásky

Autorka: Dagmar Smolíková; text byl napsán pro výstavu Pax et Bonum. Kapucíni v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1618–2018, otevřenou v dubnu 2018 v pražské Loretě (www.loreta.cz).

I s odstupem téměř jednoho století působí moravská verze Serafínského díla lásky velmi nadčasově. Tento charitativní projekt zaměřený na strádající děti a mládež započal svou činnost 12. dubna 1921 v Brně¹ a dodnes je inspirativní především stylem práce a způsobem získávání podpory u široké veřejnosti.

Kapucínská charita

V té době mělo Serafínské dílo lásky už na třicet spolků, především v západní Evropě a Severní Americe, a pod svou ochranou kolem čtyřiceti tisíc dětí². U jeho zrodu v roce 1889 stály tři sudičky: kapucínský kněz Cyprian Fröhlich (1853–1931) z kláštera v německém Ehrenbreitsteinu a dva představení tamního III. františkánského řádu³, Babette Hartmannová a Friedrich Kleckner⁴.

Jejich aktivita plně korespondovala s duchem 19. století prosyceného vznikem nových charitativních a vzdělávacích spolků, které reagovaly na sociální problémy industrializující se společnosti. Když zůstaneme jen u kapucínského řádu, můžeme zmínit třeba Theodosina Florentiniho, spoluzakladatele dvou ženských řeholních kongregací zaměřených na vzdělávání a zdravotní péči pro chudé⁵, nebo Bernarda Christena⁶, jenž inicioval vznik serafínských škol pro chlapce z nemajetných rodin⁷.

V idei Cypriana Fröhliche se však spojila hned dvě aktuální témata. Jako sirotek si prožil mnohé ústrky, což ho nasměrovalo k pomoci ohroženým dětem, hlavně z chudých poměrů⁸. Zároveň ale také promýšlel, na jaké platformě by taková aktivita měla probíhat. A zde myšlenkově souzněl s výzvou tehdejšího papeže Lva XIII., autora sociální encykliky *Rerum novarum*: „Když mluvím o sociální reformě, mám na mysli obzvláště třetí řád sv. Františka.“⁹

Společná idea

Zasazení další odnože Serafínského díla lásky do Brna iniciovalo v roce 1920 rakouské ústředí v Linci¹⁰. Nicméně spolupráci se zdejšími kapucíny navázal už během první světové války jeho ředitel Johann Chrysostom Dobretsberger. Požádal je o pomoc ohledně propagace Díla včetně finanční podpory. Linec totiž přijímal německé děti ze všech zemí habsburské monarchie a z Moravy jich měl pod svými křídly na 130¹¹. Této aktivity se tehdy ujal brněnský kapucínský kněz Stanislav Žyla¹².

1 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, fol. 3.

2 Ibidem, fol. 58.

3 V současné době se používá označení Sekulární františkánský řád.

4 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, fol. 56.

5 Theodosius Florentini (1808–1865), kapucínský kněz, pocházel a působil ve Švýcarsku. Po stopách kapucínských svatých, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 352–354.

6 Bernard Christen (1837–1909), kapucínský kněz, působil ve Švýcarsku. V letech 1884–1908 byl generálním ministrem řádu a zasloužil se o jeho obnovu; zdroj: <http://www.orden-online.de/wissen/c/christen-bernard/>.

7 Matějka, P.: Ne mečem a měšcem, ale bezbranností lásky, Refugium Velehrad–Roma, Velehrad, 1999, s. 31.

8 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, fol. 56.

9 AAVV., Dizionario francescano, Ed. Messaggero Padova, 1995, col. 1299–1300 in <http://www.kapucini.cz/domains/kapucini.cz/index.php/duchovni-potrava/sfr/623-identitasfr>.

10 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, fol. 58.

11 Ibidem, fol. 58.

12 Ibidem, fol. 58. Jeho jméno tam není přímo uvedeno, nicméně z kontextu vyplývá, že to byl právě on. Nutno dodat,

A právě Žyla se stal prvním prezidentem nově založeného moravského spolku a velkým agitátorem myšlenky Serafínského díla lásky. Zdůrazňoval, že „dnešní mládež“ znamená „svět zítřka“¹³. A také, že ohroženým dětem je třeba pomáhat tady a teď. Zkrátka, je nutné přijmout osobní odpovědnost za společnost, ve které žijeme, nečekat, že to všechno za nás vyřeší stát¹⁴.

Stejně jako Cyprian Fröhlich i Stanislav Žyla povzbuzoval v první řadě terciáře, aby se aktivně do Díla zapojili – vždyt' jim to „určila Boží prozřetelnost zcela viditelně“¹⁵. Během pouhých tří let se spolek rozrostl na 4000 členů a členek, kteří na záchranu dětí přispívali pravidelnými dary¹⁶. Největší zásluhu na tom mělo aktivní jádro takzvaných horlitelů a horlitek, jež pro věc Díla stále hledali nové a nové příznivce¹⁷. V roce 1936 jich bylo už 7400¹⁸. Oheň dobročinnosti i vědomí pospolitosti v nich udržoval spolkový časopis Serafínský přítel dětí¹⁹.

Spolek sídlil zdarma přímo v brněnském kapucínském klášteře²⁰. A nutno také dodat, že ani ti, kdo pro něj pracovali, nepobírali za to žádnou finanční odměnu²¹.

Pomoc na míru

Způsob pomoci, kterou spolek poskytoval, byl tak pestrý, jak pestré byly příběhy, jež se různými cestami dostávaly do kanceláře na Kapucínském náměstí. Nejčastěji šlo o sirotky, děti z nefunkčních rodin²² nebo přímo o děti nechtěné, ponechané napospas ulici²³. Jen pro představu o rozsahu agendy: například v roce 1929 se pracovníci moravského Díla zabírali 3355 žádostmi o poskytnutí pomoci²⁴.

Pokud si činitelé spolku vzali do ochrany nějaké dítě, bděli nad ním až do chvíle, kdy se osamostatnilo²⁵. Pro sirotky nebo třeba zanedbávané děti hledali primárně rodinnou péči²⁶, své chráněnce však umísťovali také do několika prověřených, především církevních ústavů, působících nejen na Moravě, ale i v Čechách²⁷. Spolek pak každý měsíc posílal těmto rodinám a institucím finanční příspěvek²⁸. Během patnácti let se tímto způsobem postaral o 307 dětí²⁹.

že Čechy měly svou pobočku Serafínského díla lásky už od roku 1908, a to s ústředím v Českých Budějovicích. Hojně o jejich práci psal dobový tisk, například: Záchrana opuštěné a zanedbané mládeže, *Obnova*, roč. 17, výtisk z 1. 9. 1911, s. 1; Záchrana opuštěné a zanedbané mládeže česko-slovanské, *Budivoj*, roč. 48, výtisk z 16. 8. 1912, příloha, s. 1; Záchrana mládeže českoslovanské, *Obnova*, roč. 21, výtisk z 31. 12. 1915, s. 4.

13 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, fol. 93.

14 *Ibidem*, fol. 60.

15 *Ibidem*, fol. 108.

16 *Ibidem*, fol. 3. Vítané byly samozřejmě i dary jednorázové (fol. 44, 88) nebo třeba prostřednictvím kostelních sbírek (fol. 4). Při spolku působil také divadelní kroužek, který pořádal benefiční představení (fol. 53, 82). Dráhy poskytl 50% slevu na jízdě, pokud se týkalo zaopatřování dětí (fol. 104). Samotné děti s doprovodem měly cestu zdarma (fol. 105).

17 *Ibidem*, například fol. 64, 65, 87.

18 *Ibidem*, fol. 20.

19 *Ibidem*, fol. 20.

20 *Ibidem*, fol. 7.

21 *Ibidem*, fol. 31.

22 *Ibidem*, například: matka zemřela a otec nebyl schopný se o dítě postarat (fol. 94); matka nemocná a bez peněz, otec neznámý (fol. 95), dcera týraná otčímem (fol. 75); matka tulačka, zatčená pro vraždu, otec neznámý (fol. 28).

23 *Ibidem*, například fol. 46–48.

24 *Ibidem*, fol. 52.

25 *Ibidem*, fol. 14, 30, 103.

26 *Ibidem*, fol. 92.

27 *Ibidem*, fol. 7–8, 22, 45, 72, 91.

28 *Ibidem*, fol. 6.

29 *Ibidem*, fol. 21.

Vedle dlouhodobé pomoci se Serafínské dílo lásky věnovalo také krátkodobým nebo vyloženě jednorázovým aktivitám. Jak říkával Stanislav Žyla, kdo rychle dává, dvakrát dává³⁰. Například pomáhalo matce čtyř dětí se opět postavit na nohy poté, co přišla o manžela i celý svůj majetek³¹. Malou školu v Německé Mokré v Podkarpaské Rusi podpořilo zásilkou školních potřeb, hraček a oděvů pro 82 dětí³². Mladí lidé z chudých poměrů si mohli v kanceláři Díla vyzvednout šaty či boty, které přinesli dobrodinci nebo byly nakoupeny z peněz dárců³³. Spolek jim také přechodně poskytoval větší či menší finanční podporu³⁴, pomáhal jim najít vhodnou službu, učení nebo přímo zaměstnání³⁵.

Pod jednou střechou

Už v prvních letech zvažovali činovníci Serafínské dílo lásky, zda by jejich spolek neměl provozovat svůj vlastní ústav³⁶. Zpočátku měli na mysli především kojence, pro které se jen obtížně hledalo umístění³⁷, nebo děti, u kterých není hned zřejmé, co by pro ně bylo nejlepší³⁸. Na druhou stranu nechtěli dělat konkurenci jiným, „požehnaně účinkujícím“ dětským ústavům³⁹.

Nicméně v roce 1926 se jim naskytla příležitost koupit bývalý vodní mlýn v Hraběšicích na Šumpersku⁴⁰. K usedlosti patřila i louka, hektarový les a rybník, což se všem zdálo jako ideální místo pro prázdninovou zotavovnu⁴¹. První turnus dětí zde pobýval už v roce 1929, kdy byly dokončeny nezbytně nutné stavební úpravy⁴². Časem v podkroví vyrostla nová kaple⁴³ a na konci roku 1935 se objekt dočkal i elektrifikace⁴⁴. Vedení domu spolek svěřil sestřím boromejkám z kláštera v Albrechticích u Krnova⁴⁵, které později vystřídaly jejich spolusestry z Prahy⁴⁶. Od srpna 1934 zde jedenáct chráněnců žilo už téměř po celý rok⁴⁷. Šlo jen o malé děti, obec totiž, co se týká vzdělávání, disponovala pouze jednotřídkou obecné školy⁴⁸.

Vedle mlýna přinesl rok 1926 ještě druhé překvapení: jedna ze zakladatelek Díla darovala spolku stavební parcelu v Komárově⁴⁹. Zde měl časem vyrůst domov pro čtyřicítka starších dětí⁵⁰. Ono „časem“ se však protáhlo na dlouhých jedenáct let, kdy spolek musel velice pečlivě zvažovat svoje

30 Ibidem, fol. 89.

31 Ibidem, fol. 13.

32 Ibidem, fol. 70.

33 Ibidem, fol. 6, 89.

34 Ibidem, fol. 6.

35 Ibidem, fol. 89.

36 Ibidem, fol. 91.

37 Ibidem, fol. 97.

38 Ibidem, fol. 92.

39 Ibidem, fol. 92.

40 Ibidem, fol. 8.

41 Ibidem, fol. 9. Některé děti se do Hraběšic dostaly ve velmi špatném zdravotním stavu (třeba podvyživené), takže tento dům pro mnohé z nich fungoval doslova jako zotavovna (např. fol. 25, 26, 51). Děti zdarma vyšetřoval doktor ze Šumperka (fol. 79).

42 Ibidem, fol. 50.

43 Ibidem, fol. 77.

44 Ibidem, fol. 31.

45 Ibidem, fol. 50.

46 Ibidem, fol. 78.

47 Ibidem, fol. 23.

48 Ibidem, fol. 23.

49 Ibidem, fol. 11 a 33; uvádí se zde Staré Černovice, v článku z roku 1937 (viz poznámka 54) je uvedena adresa Körnerova 62, Brno-Komárov, stejně tak ve fol. 121. Patrně ale jde o stejný pozemek. Na výroční schůzi spolku na konci roku 1936 mluví o zděděném pozemku ve Starých Černovicích, kde by se na jaře nebo v létě příštího roku už mohlo začít stavět (fol. 33). Zmíněná ulice Körnerova je dnešní Hněvkovského.

50 Ibidem, fol. 33.

možnosti, pokud se kvůli stavbě nechtěl zadlužit nebo krátit pomoc aktuálně potřebným dětem⁵¹. Ve 30. letech totiž počet členů už zdaleka nerostl tak raketově jako v předchozí dekádě. Dopady ekonomické krize pociťovali všichni. Ke stavbě však nakonec přece jen došlo. Základní kámen byl slavnostně posvěcen 3. října 1937⁵². Vedením domu byly pověřeny Milosrdné sestry III. řádu svatého Františka, správcovstvím pak rodný bratr Stanislava Žyly, František⁵³. To už se ale nad Evropu stahovala válečná mračna.

Dvě totality

Stejně jako drtivou většinu zdejších spolků zrušili nacisté v červnu 1939 i Serafínské dílo lásky⁵⁴, jejich majetek propadl Německé říši⁵⁵. Ještě než došlo k samotnému zabrání, podařilo se Františku Žylovi z domu v Komárově odstranit většinu nábytku a předat jej sestrám františkánkám; potraviny a šatstvo rozdělil mezi rodiny v okolí⁵⁶. Po válce pak Zemský národní výbor v Brně předal veškerý nacisty zabavený majetek Serafínského díla lásky do správy zdejšímu biskupskému ordinariátu⁵⁷.

Stanislav Žyla se po květnu 1945 stáhl do ústraní, jako Brňanu s německou národností mu hrozil odsun⁵⁸. Nakonec mohl zůstat, na rozdíl od jednatelky spolku Heleny Paulové⁵⁹, františkánské terciářky, které nepomohl ani příslib Eduarda Dospivy, kvardiána brněnského kláštera, že se o ni budou kapucíni doživotně starat⁶⁰.

Právě Dospiva se po válce pokusil spolu se zdejšími terciáři Dílo obnovit, což se mu na konci roku 1947 i formálně podařilo⁶¹. Nicméně krátce na to se republika ocitla v dalším totalitním područí. Serafínské dílo lásky nemělo šanci se ani nadechnout. Oficiálně bylo zrušeno 9. ledna 1951⁶². Komunisté, kteří měli na starost likvidaci spolků v Brně, si k Dílu poznamenali: „zanikl pro ztrátu členstva, jmění nezachoval, dům [v Komárově] později zestátněn pro učňovský domov“⁶³.

51 Ibidem, fol. 80–81.

52 Novostavba dětského domova „Serafínského díla lásky“ v Brně-Komárově, Našinec, roč. 73, výtisk z 3. 10. 1937, s. 2.

53 Archiv města Brna, fond B1/52, Odbor vnitřních věcí, oddělení správní (občanství), 1920–1990, nefóliováno.

54 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, fol. 127, 128.

55 Hořák M., Jelínek T. (editoři): Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí. Studijní materiál pro učitele dějepisu, Živá paměť, Praha, 2006, s. 25.

56 Archiv města Brna, fond B1/52, Odbor vnitřních věcí, oddělení správní (občanství), 1920–1990, nefóliováno.

57 Archiv města Brna, fond B1/8, Církevní oddělení, církevní tajemník 1949–1990, inv. č. 174. Zotavovna v Hraběšicích začala nejpozději od 50. let 20. století sloužit jako rodinný dům pro rodinu Marečkovu, která tam žije dodnes; zdroj: Kronika Hraběšice 1945–2010, s. 28; e-mail Heleny Večeřové, starostky obce, z 3. 1. 2018. V domě v Komárově sídlil v roce 1946 Dívčí domov zemského hlavního města Brna; zdroj: Archiv města Brna, Brněnský adresář obchodní a živnostenské komory v Brně, 1946, s. 6.

58 Archiv města Brna, fond B1/52, Odbor vnitřních věcí, oddělení správní (občanství), 1920–1990, nefóliováno.

59 Archiv města Brna, fond B1/52, Odbor vnitřních věcí, oddělení správní (občanství), 1920–1990, nefóliováno.

60 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 57, fol. 8: „Dle přiloženého reversu zavazuje se představený kapucínského kláštera v Brně, kde byla Helena Paulová dlouholetou členkou terciářské obce a obětavou karitativní pracovnící, jménem řádu, vzítí žadatelku doživotně do výživy a opatrování na vlastní útraty řádu kapucínského v Brně.“ Ředitelství národní bezpečnosti v Brně 18. února 1949 žádost zamítlo, neboť „předpoklady pro kladné vyřízení nejsou dány“; zdroj: MZA v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 57, fol. 9.

61 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, chybí číslo fol., jde o „potvrzení“ ze 7. 1. 1948, předsedou obnoveného spolku byl Eduard Dospiva.

62 Archiv města Brna, Církevní oddělení B1/8, 1949–1955, inv. č. 135, krabice 20.

63 Ibidem.